

*Lynguide
til
religionsfrihed*

**RELIGIONSFRIHEDENS
RÆKKEVIDDE OG BEGRÆNSNINGER**

FOLKEKIRKENS MELLEMKIRKELIGE RÅD

FOLKEKIRKEN

© Denne guide er oversat fra "Vad religionsfrihet innebär och när den får begränsas. En lathund om religionsfrihet", udgivet af Svenska missionsrådet, 2009, revideret 2012.

Kontakt: info@missioncouncil.se

www.missioncouncil.se

Oversat og bearbejdet til dansk af
Nikoline Nygaard og Birger Nygaard.

Udgivet af Folkekirkens mellemkirkelige Råd, 2014

ISBN: 87-87073-12-9

Design: Malene K. Holm

Tryk: Jespersen Tryk, 2014

Guiden kan bestilles hos

Folkekirkens mellemkirkelige Råd:

Tlf. 3311 4488

interchurch@interchurch.dk

Indhold

- 4** *Verdenserklæring og europæisk konvention om menneskerettigheder*
- 5** *Hvilke overbevisninger beskyttes af religions- og trosfriheden?*
- 6** *Hvad indebærer religions- og trosfrihed?*
- 10** *Hvad religions- og trosfrihed ikke indebærer*
- 13** *Hvordan bedømmer man, om en begrænsning af udøvelsen er legitim?*
- 16** *Vigtigt at forsvare religions- og trosfriheden i dansk udenrigspolitik*
- 18** *Yderligere information*

Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed; denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro og frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at give udtryk for sin religion eller tro gennem undervisning, udøvelse, gudsdyrkelse og overholdelse af religiøse forskrifter.

FNs verdenserklæring om menneskerettighederne,
artikel 18

Enhver har ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed; denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller overbevisning såvel som frihed til enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat at udøve sin religion eller overbevisning gennem gudstjeneste, undervisning, religiøse skikke og overholdelse af rituelle forskrifter.

Frihed til at lægge sin religion eller overbevisning for dagen skal kun kunne underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at beskytte offentlig orden, sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed.

Den europæiske menneskerettighedskonvention,
artikel 9

Hvilke overbevisninger beskyttes af religions- og trosfriheden?

Religions- og trosfrihed¹ beskytter mennesker, som har og praktiserer forskellige former for trosoverbevisninger. Ifølge Europadomstolen betyder begrebet tro (belief) "synspunkter, der har et vist niveau af overbevisende tænkning, alvor, sammenhæng og vigtighed"² eller "et sammenhængende syn på fundamentale problemer"³. Traditionelle, utraditionelle og nyreligiøse trosretninger beskyttes på lige fod med irreligiøse trosopfattelser såsom ateisme, agnosticisme, humanisme og pacifisme. Retten til ikke at have en mening om trosspørgsmål såvel som retten til at kritisere religiøse eller ikke-religiøse trosopfattelser beskyttes også. Eksempler på trosopfattelser, der er blevet nægtet beskyttelse af Europadomstolen, er en stærk personlig motivation for efter kremering at få spredt sin aske i hjemmet og ligeledes troen på aktiv dødshjælp.

1. "Freedom of religion or belief" oversættes oftest med "religions- og trosfrihed". Dog er oversættelsen problematisk, da ordet tro oftest tolkes i religiøse/åndelige termer. Europadomstolen (den øverste dømmende myndighed i EU) tolker "belief" meget bredere inkluderende betydningen tanke- og samvittighedsfrihed.
2. *Cambell and Cosans v. United Kingdom (Ser. A) No 48 (1982) ECHR, paragraf 36*
3. *X. V Germany App. No. 8741/79 (1981) 24 D&R 137.*

Hvad indebærer religions- og trosfrihed?

Staten har et ansvar for at respektere, beskytte og fremme følgende syv dimensioner af religionsfrihed:

1 *Frihed til at vælge, skifte og forlade sin religion eller trosopfattelse⁴*

Denne rettighed må aldrig begrænses og kaldes undertiden den indre religionsfrihed.

Rettigheden er truet, og der sættes spørgsmålstegn ved den internationalt. Flere stater forbyder mennesker at tilhøre, skifte til eller forlade bestemte religioner, og i mange lande forekommer trusler og vold mod mennesker, som forlader en tro. Også i Danmark forekommer sådanne trusler og vold.

2 *Frihed til at udøve en religion eller trosopfattelse*

Enhver har frihed til enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat, at udøve sin religion eller overbevisning. Retten til at udøve kan under visse omstændigheder begrænses (se side 14). Retten til at udøve er mange-facetteret og inkluderer rettigheder for både individer og fællesskaber, der sammen praktiserer deres religion eller trosopfattelse.

Over 70 % af verdens befolkning lever i lande, hvor staten og/eller grupper i samfundet stærkt begrænser befolkningens religionsfrihed⁵.

4. Den europæiske menneskerettighedskonvention artikel 9, FNs menneskerettighedserklæring artikel 18.

5. Pew Forum (uafhængigt forskningsinstitut) rapport #Global Restrictions on Religion" december 2009, <http://www.pewforum.org/docs/?DocID=491>

Følgende rettigheder anerkendes internationalt:

- *at holde gudstjenester eller samles om en religion eller trosopfattelse samt at bygge, etablere og vedligeholde lokaler med dette formål.*
- *at etablere religiøse og humanitære institutioner samt velgørenhedsinstitutioner.*
- *at lave, fremskaffe og anvende ting og materialer som er nødvendige for ritualer og sædvaner, inklusiv at følge bestemte spisevaner.*
- *at skrive, udgive og sprede relevante publikationer.*
- *at undervise i en religion/trosopfattelse i lokaler, der er egnede til formålet samt at etablere teologiske læresteder.*
- *at bede om og tage imod finansielle og andre bidrag.*
- *at uddanne, udnævne eller vælge ledere, præster og lærere.*
- *at holde og fejre religiøse højtider og hviledage.*
- *at kommunikere både med individer og samfundet om religiøse anliggender på nationalt og internationalt plan.*
- *at fremvise religiøse symboler, herunder at bære religiøs beklædning.*

3 *Frihed fra tvang*

Religionsfrihed indebærer frihed fra tvang, som hindrer mennesker i at have eller antage en religion eller trosopfattelse. Trusler, vold,

diskrimination og strafferetlige sanktioner er forbudte. Frihed fra tvang gælder også individets frihed til at vælge formen for udøvelsen af sin religion eller trosopfattelse.

4 *Frihed fra diskrimination*

Det er forbudt at diskriminere nogen på baggrund af religion eller trosopfattelse. Forbuddet gælder diskriminering af både teistiske, ateistiske, traditionelle og ikke-traditionelle trosopfattelser såvel som minoritetsreligioner og nye religiøse overbevisninger. Staten skal handle aktivt for at forhindre og eliminere en sådan diskriminering i samfundet ⁶.

Internationalt sker der omfattende diskrimination på grund af religion eller trosopfattelse med alvorlige konsekvenser eksempelvis for menneskers adgang til sundhed og uddannelse.

5 *Forældres rettigheder, børns rettigheder*

Forældre har ret til at give deres børn religiøs og moralsk opdragelse i overensstemmelse med deres egen trosopfattelse. Dette skal gøres på en måde, der er foreneligt med barnets voksende kapacitet til selv at tage stilling ⁷.

Udøvelsen af en religion eller trosopfattelse må ikke skade barnets fysiske eller mentale sundhed eller dets udvikling ⁸. Ethvert barn har ret til at have adgang til undervisning i religions- og trosspørgsmål i overensstemmelse med dets værgers ønsker, og skal ikke tvinges til at deltage i undervisning om religion eller trosopfattelse mod værgernes ønsker med barnets tarv

6. FNs menneskerettighedserklæring artikel 2, 5, 26 og 27; 1981 Declaration of the General Assembly artikel 2, 3 og 4; UN Human Rights Committee, General Comment No. 22 (2)

7. Børnekonventionen artikel 14 (2)

for øje⁹. Internationalt tvinges millioner af børn fra religiøse minoriteter til at deltage i konfessionel undervisning om majoritetsreligionen.

6 *Retten til af samvittighedsgrunde at være nægter*

Retten til at være militærnægter indgår i religions-, tros-, og samvittighedsfriheden¹⁰, hvilket Europadomstolen for menneskerettigheder har bekræftet i en dom i 2011¹¹. Dog fængsles militærnægtere fortsat af en række stater rundt om i verden. Andre former for ret til at nægte af samvittighedsgrunde anerkendes af mange stater. Sådanne andre former for nægtelse er genstand for debat på europæisk plan og omfatter forhold i relation til sundhedsområdet (for eksempel abort, præventionsmidler og aktiv dødshjælp) samt til ægteskaber mellem to af samme køn.

Disse sager er retsligt relativt uprøvede, og det er svært at vide, hvordan afgørelser ved Europadomstolen i fremtiden vil falde ud.

7 *Arbejdsgivere og ansatte*

Arbejdsgivere bør vise en rimelig fleksibilitet omkring ansattes trosopfattelser og behov for at kunne udøve deres religion på arbejdspladsen. Hvad der anses for at være rimeligt varierer meget mellem forskellige typer arbejdsgivere, arbejdspladser og erhverv og i relation til forskellige former for religionsudøvelse.

8. 1981 Declaration of the General Assembly artikel 5 (5)

9. 1981 Declaration of the General Assembly artikel 5 (2)

10. United Nations Human Rights Committee General Comment No. 22, §11

11. Bayatyan v. Armenia App. no. 23459/03, ECHR

Hvad religions- og trosfrihed ikke indebærer

Der er ofte misforståelser med hensyn til hvad trosfriheden indebærer:

Forkert: Der er særlige privilegier for mennesker med religiøse opfattelser.

Rigtigt: Religions- og trosfrihed betyder beskyttelse for såvel traditionelle som ikke-traditionelle, gamle og nye, teistiske, ikke-teistiske og ateistiske trosopfattelser, pacifisme m.m. samt for dem, der ikke har interesse i trosanliggender ¹².

Forkert: Religioner og trosopfattelser har ret til ikke at blive kritiseret.

Rigtigt: Love som begrænser ytringsfriheden gennem forbud mod blasfemi og bagvaskelse af bestemte religioner indsnævrer religionsfriheden og forårsager lidelse for religiøse minoriteter og systemkritikere i flere lande. Religionsfrihed og ytringsfrihed hører ubrydeligt sammen.

Forkert: Man kan sige hvad som helst i religionens eller trosoverbevisningens navn.

Rigtigt: Man kan ikke opfordre til krig eller fremme had på baggrund af nationalitet, race eller religion på en måde som opfordrer til diskrimination, fjendtlighed eller vold ¹³.

12. Freedom of Religion: European Human Rights Law and Practice, Paul M. Taylor, Cambridge University Press 2005.

Staten har et ansvar for at forhindre alle udtalelser (religiøse eller ej) som opfordrer til diskrimination og vold.

Forkert: Man har ret til at slippe for at se andre menneskers religionsudøvelse, eller høre andre ytre deres religiøst- eller trosfunderede holdninger.

Rigtigt: Ifølge den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 9 har enhver ret til at udøve sin tro (religiøs eller ikke-religiøs) både privat og offentligt. Samtidig har alle ret til at være fri for at deltage i andre menneskers trosudøvelse. Det vil sige, at udøvelsen kan være synlig, men ikke må påtvinges andre. Grænsen mellem acceptabel og uacceptabel offentlig religionsudøvelse trækkes på grundlag af, hvad der sker i frihed, og hvad der er påtvunget.

Forkert: Religioner har ret til at bestemme over deres tilhængere, uanset hvad disse måtte tænke.

Rigtigt: Ethvert individ har religions- og trosfrihed og må ikke udsættes for nogen form for religiøs tvang, heller ikke fra ledere eller tilhængere af deres egen religion eller tro. Alle – også ledere af religions- og trosfællesskaber – har ret til at udtrykke, hvad de mener, det betyder at følge en bestemt religion eller tro. Det er derefter op til den enkelte at drage sine konklusioner og handle på disse.

Forkert: At en person har ret til at bestemme over en anden persons religionsudøvelse, eller at forældre har ret til at påtvinge børn religionsudøvelse uden hensyn til deres voksende kapacitet til selv at tage stilling.

Rigtigt: Hverken trossamfund eller individer må påtvinge voksne noget, og de skal tage skyldigt hensyn til børns voksende evne til selv at tage stilling. Som FN's børnerettighedskonvention foreskriver skal staten "sikre et barn, der er i stand til at forme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet; barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed."¹⁴

Forkert: Man må bryde andre menneskerettigheder i religionsfrihedens navn.

Rigtigt: Religions- og trosfrihed må ikke tolkes på en måde, som indebærer, at staten, en gruppe eller person har retten til at agere på en måde, der sigter mod at afskaffe andre friheder og rettigheder ¹⁵.

14. FN's børnerettighedskonvention artikel 12.

15. Den europæiske menneskerettighedskonvention artikel 17.

Hvordan bedømmer man, om en begrænsning af udøvelsen er legitim?

Kan man forbyde lærere, elever eller studerende at bære heldækkende slør? De seneste år er flere forslag til begrænsninger af religionsudøvelsen blevet fremsat både i Danmark og i andre lande. Men hvordan forholder dansk og international lov sig i disse sager?

Der er to stadier at tænke igennem:

1. *Er ethvert forslag om at begrænse religionsudøvelsen en begrænsning af religionsfriheden?*

Ikke alt hvad man gør med religiøs motivering beskyttes af religionsfriheden. Europadomstolen skelner normalt mellem handlinger, som er nært forbundne med religion eller trosopfattelse (disse beskyttes af religionsfriheden) og handlinger som blot er religiøst motiverede (beskyttes ikke).

Hvordan ved man, om en handling er nært forbundet med eller blot motiveret af religionen? De oplyste handlinger under punkt 2 på side 6-7 giver en vis vejledning, men i enhver sag bør jurister med den relevante kompetence konsulteres.

Foruden den europæiske menneskerettighedskonvention tager danske domstole også hensyn til Danmarks egen diskriminationslovgivning. Forholdet mellem disse love er uklart. Det er muligt, at diskriminationslovgivningen i visse

sammenhænge giver bedre beskyttelse mod diskriminering, især i relation til handlinger, som blot er motiveret af en religion.

2. Er begrænsningen legitim?

Den europæiske menneskerettighedskonvention giver følgende ramme for bedømmelsen af om begrænsning er legitim:

Artikel 9: Frihed til at lægge sin religion eller overbevisning for dagen skal kun kunne underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at beskytte offentlig orden, sundheden eller sædelighed eller for at beskytte andres ret og frihed.

Spørgsmålet er derfor ikke, om en begrænsning er ønskværdig, men om den er nødvendig og foreskrevet i loven. Desuden indebærer beskyttelsen af religionsfriheden et forbud mod bestemmelser, som udtrykkeligt er rettet mod en bestemt religionsudøvelse eller som åbenlyst sigter mod at modvirke en bestemt religiøs overbevisning.

Ud fra Europakonventionen kan man stille følgende spørgsmål med tanke på en mulig begrænsning:

- *På hvilken måde og i hvilken grad truer den adfærd, der ønskes begrænset, den almene sikkerhed og offentlige orden, sundhed eller moral? Hvad er grundlaget for at bedømme dette?*
- *På hvilken måde og i hvilken grad truer adfærden, der ønskes begrænset, andre personers friheder og rettigheder? Hvad er grundlaget for at bedømme dette?*
- *Er lovgivning nødvendig? Er der nogen eksisterende retlig måde at imødegå en trussel på uden ny lovgivning og regulering?*
- *Er det foreliggende forslag til en begrænsning af en bestemt adfærd proportionalt med den trussel, adfærden udgør?*
- *Hvis målet er at beskytte andre personers friheder og rettigheder, hvor effektiv vil det foreliggende forslag om en begrænsning så være med henblik på at opnå dette? Findes der andre metoder, som er mere effektive, eller som ikke indebærer en begrænsning af borgernes frihed? Hvilke erfaringer har man fra andre lande?*
- *Er begrænsningen diskriminerende mod en bestemt trosopfattelse eller religion, eller gælder den alle?*

Vigtigt at forsvare religions- og trosfriheden i dansk udenrigspolitik

"I mange lande udnyttes religion til at nå politiske mål. [...] diskriminering på grund af religion eller tro udgår ofte fra en bevidst statslig politik om at udelukke visse religiøse- eller trosfællesskaber og for at indskrænke eller hindre deres tilgang til eksempelvis sundhedsydelser, uddannelse eller andre former for statslige ydelser."

Asma Jahangitt, FN's fhv. specialrapportør for religions- og trosfrihed

Over 70 % af verdens befolkning bor i lande, hvor staten eller grupper i samfundet kraftigt begrænser deres medborgeres religionsfrihed¹⁵. Mangel på religionsfrihed forårsager omfattende lidelse for individer og grupper, og bidrager til spændinger, vold og væbnede konflikter i samfundet. Autoritære stater anvender ofte religionsundertrykkelse til at underlægge sig det civile samfund, hvor trosbaserede bevægelser og organisationer tit er vigtige aktører. Diskrimination på grund af religion og tro er meget udbredt og påvirker minoriteters adgang til sociale og økonomiske rettigheder. Kvinder, børn, migrantarbejdere og flygtninge er særligt udsatte.

Den danske stat prioriterer beskyttelse af religionsfriheden gennem udenrigspolitikken sammen med de andre frihedsrettigheder.

15. Pew Forum (uafhængigt forskningsinstitut) rapport "Global Restrictions on Religion" december 2009, < <http://www.pewforum.org/docs/?DocID=491> >

Denne prioritering er dog kun i ringe grad tydelig i den praktiske politik, og meget arbejde forestår, inden det kan siges, at der sker en aktiv integrering af religionsfrihedsspørgsmål i udenrigspolitikken. For eksempel mangler Danida værktøjerne til at analysere og håndtere religionsfrihedsspørgsmål i udviklingssamarbejde, på trods af at Danida arbejder ud fra et retighedsbaseret grundlag og er engageret i flere lande, hvor religionsfrihed begrænses kraftigt af staten eller andre aktører i samfundet.

Yderligere information

Folkekirkens mellemkirkelige Råd ønsker at sætte fokus på den virkelighed, at kristne og andre religiøse minoriteter af vidt forskellige grunde og på mange forskellige måder udsættes for diskrimination, chikane og undertiden direkte forfølgelse. Dette er ikke et nyt og næppe et forbigående fænomen. Men som en del af den globale kristenhed er kirken i Danmark forpligtet til at være opmærksom på overgreb, hvor de end sker. Vores omsorg og deltagelse i trosfællers trængsler betyder meget for dem, der er udsat for diskrimination. Og sammen med alle af god vilje skal vi ad politisk vej og på anden vis arbejde for retfærdighed, ikke blot for undertrykte kristne minoriteter, men for alle, hvis ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed knægtes.

Det er et væsentligt element til sikring af den menneskeret som religions- og trosfrihed er, at vi som danskere selv er klar over, hvad der menes hermed. Denne guide udgives som led i bestræbelser på at fremme en basal forståelse heraf. Mange af verdens storkonflikter udspilles ad religiøse skillelinjer og iklædes religiøst sprog og verdensopfattelse. Og små skærmydsler i en almindelig folkeskoleklasse kan også have religiøse elementer i sig. Det er således relevant, at alle, lige fra Udenrigsministeriets diplomater til den almindelige folkeskoleelev, bliver bedre til at operere i et verdenssamfund og nærmiljø, hvor religion ikke er forsvundet, men fremdeles er af stor betydning for personlig og mellem menneskelig adfærd.

Yderligere information og ressourcemateriale findes på www.trosfrihed-forfulgtekristne.dk.

Religion i det offentlige rum,
religiøst tilhørsforhold hos jobansøgere,
moskebyggeri, halalslagting,
forfølgelse af religiøse minoriteter ...

- Spørgsmål om religion og religionsfrihed skaber ofte overskrifter i medierne. Overvejer du, hvad du skal mene i disse sager? Er du usikker på, hvad religionsfrihed egentlig indebærer?

Denne guide fortæller dig ikke, hvad du skal mene om bestemte spørgsmål. Derimod giver den information om, hvad der gælder ifølge dansk og international lov samt information om de kriterier, der findes til at bedømme, om en begrænsning af religionsfrihed er legitim eller ej.

FOLKEKIRKENS MELLEMKIRKELIGE RÅD

Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg

interchurch@interchurch.dk

www.interchurch.dk